

(קמג) ר' ברכיה אומר מן הלוחות, (קמד) א"ר (קמה) ארכן ר' טפחים ורחבן ג' טפחים, והיה משה סחויק בשני טפחים והקב"ה בשני טפחים ומטפחיים ריוח באמצע, משם נמסר משה קרני הוד, (קמו) ר' יהודה בר נחמיה אומר כשמשה כותב את התורה נשתייר בקולמוס קימעה והעבירו לו ראשו, ומשם נעשו לו קרני הוד, ומשה לא ידע כי קרן כף הוד קימעה ממתן שכר, אבל הקרן קיימת, שנאמר (קמנים) [קרנים] מידו לו (מקמק ג ד), וכשנשאלו הצדיקים את שכן לעולם הבא ימול הוא שכרו, מנין שכן הנביא כפרש ואמר הנה ה' אלהים בחזק יבא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו (ישעיה מ י): הסלת כי תשא

פרשת ויקהל

[א] ויקהל משה וגו' (שמות נה ה). ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם וגו' (שם נה ב). (א) וז"ה טוב שם משמן טוב (קמל ז ה), שהשמן הטוב כמה ריהו הלך מיל אחד או שני מילין, אבל השם הטוב הולך מסוף העולם ועד סופו, הוי טוב שם משמן טוב: ויום המות מיום הולדו (קמל ט ט), יום מיתתו של אדם, מיום שנולד בו, למה ביום שנולד בו אין אדם יודע אם מעשיו יפים או לאו, אבל כשהוא מת הוא מודיע מעשיו לבריות: ויום המות מיום הולדו. (ב) אמר ר' לוי למה הדבר דומה לשתי ספינות שהיו בים מלאות סחורה, אחת באה ואחת הולכת, אחת שהיתה באה היו מקלסין אותה, עמדו להם תמיהים, אמרו למה אתם מקלסים לזו, ואין אתם מקלסים לזו, אמרו להם לזו שבאתה אנו מקלסין, כי אנו יודעים שהלכה בשלום ובאה בשלום, אבל זו אין אנו יודעים מה היא עתידה לעשות, כך כשאדם נולד, אין בני אדם מכירין מעשיו, כשנפטר מן העולם הן יודעים מה היו מעשיו, הוי ויום המות מיום הולדו: (ג) ד"א טוב שם משמן טוב. שמותן של חנניה מישאף ועזריה, משמן הטוב שנמשחו נדב ואביהוא, למה בני אהרן נכנסו להקריב ונשרפו, חנניה מישאף ועזריה הושלכו לתוך כבשן האש וניצולו, הוי טוב שם: (ד) ד"א טוב שם. (ה) טוב

הערות ותקונים

ומשם זכה לקרני הכוד, וכן הוא אומר קרנים מידו לו ושם חביון עוזו (חבקוק ג ד), ויש אומרים שבעה שהיה הקב"ה מלמדו תורה מנילוות שינאו מפי השכינה נפל קרני הכוד ע"כ, ועיין רש"י עה"ה כי תשא ל"ד כ"ט: (קבג) ר' ברכיה אומר מן הלוחות, כ"ה הגירסא גס ככ"י רומי וזילקוט כי תשא סוף רמז ח"ו, אולם ככ"י רח"ס הגירסא ר' ברכיה אמר בשם ר' הלבו בשם ר' שמואל בר נחמן הלוחות ארכן ו' טפחים, וכן בשמ"ר שם איתא ר' ברכיה בר הכהן בשם רבי שמואל אמר הלוחות רחנן ו' טפחים, ובהנהומא הגדפס הגירסא ור' שמואל בר נחמן אמר הלוחות ארכן בשם טפחים: (קכד) א"ר, עיין בהערה שלפניה: (קכה) ארכן ו' טפחים ורחבן ג', עיין ירושלמי שקלים פ"א (דף מט ע"ד) ב"ב י"ד מנחות ז"ס כמ"ר פ"ד וד"ר פ"ג: (קמ) יהודה בר נחמיה, ככ"י רומי וכ"י רח"ס יהודה בן נחמן, וזילקוט ר' יהודה בר נחמן ובשמ"ר ר' יהודה בר נחמן בשם רשב"ל, ובהנהומא הגדפס רב שמואל אמר, ועיין דברים רבה פ"ג אות י"ב: (א) זס"ה טוב שם משמן טוב, עיין בסגנון אחר בגדפס ויקהל אות א' באמצע המתחיל זס"ה טוב שם משמן טוב, המאמר שם ברחבה, ועיין גם בשמ"ר פמ"ה ר' ויקהל וקב"ר ריש פ"ו ומדרש שמואל פכ"ג וילקוט קהלת רמז ההקע"ג, והמאמר הזה נעתק ככ"י מינעטן ולדפס צניח המדרש ח"ו גל 101: (ב) אמר ר' לוי למה הדבר דומה לשהי ספינות, בשמ"ר שם מובא בשמו קהת באופן אחר, וכך איתא שם אמר ר' לוי משל לשתי ספינות שהיו פורשות לים הגדול, אחת יולאת מן הלמין, ואחת נכנסת ללמין, זו שיוולאת היו הכל שמתין בה, זו שנכנסה לא היו הכל שמתין בה, פקח אחד היה שם אמר הלופי הדברים אני רואה כאן, זו שהיא יולאת מן הלמין לא היו הכל לריכין לשמות בה שאיין יודעין באיזה פירק היא עומדת ומה ימים מזדוניין לה, ומה רוחות מזדוגות לה, וזו שנכנסת ללמין היו הכל לריכין לשמות לפי שהם יודעים שנכנסת בשלום ויולאת בשלום מן הים בו, ועיין גם בקה"ר שם שהגירסא שם בקה"ר שם שמויי: (ג) ד"א טוב שם משמן טוב שמותן של חנניה מישאף ועזריה, מובא ג"כ בשמ"ר שם, ובהנהומא הגדפס ברחבה קהת, אמר ר' יהודה בר סימון מלניו שבעלי שמן טוב נכנסו למקום החיים ויאלו מתים ובעלי שם טוב נכנסו למקום המהים ויאלו חיים, נלד ואביהוא נכנסו להקריב ויאלו שרופים, והם משוחים בשמן המשחה, וכתיב ותאלף את מלפני ה' ותאלף אותם (ויקרא יב), חנניה מישאף ועזריה עלו לאתון ונרא ויאלו חיים שנאמר בהדין נפקין שדך מיטך ועבד ננו מנו תורא (דניאל ג כו): (ד) ד"א טוב שם, טוב היה שמו של בללאל. מובא בילקוט ויקהל רמז תי"א בשם הנהומא, וכן מובא בשמ"ר שם ריש ויקהל, ומובא מן הנהומא כ"י שלפנינו: (ה) טוב

סא מרש ויקהל תנחומא

יהה שמו של בצלאל, משמן המזב, למה שפרסמו הכתוב, שנאמר ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל :

[ב] [ראו קרא ה' בשם בצלאל]. (ו) זש"ה ואל מי תדמינו ואשוה יאמר קדוש, שאו מרום עיניכם וגו' (ישעיה ט ט כט), אמר הקב"ה ואל מי תדמינו, בשר ודם אם יהיה מהלך בחשיכה, ואדם בא ומאיר לו, אינו צריך להחזיק לו טובה, ואתם ישנים בלילה, ואני מעלה לכם את האורה, אין אתם צריכין להחזיק לי טובה, שאו מרום עיניכם וגו', (ו) בזכות מה הם עומדים, אלה תולדות השמים והארץ, בזכות ואלה שמות בני ישראל (שמות ח ב), ואלה בזכות מי, בזכות אלה העדות והמקשים והמשפטים (דברים ד מה): מי ברא אלה [המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא] (ישעיה סט), (ה) כתיב לכולם בשם יקרא, וכתוב אחד ואמר שמות [לכולם שמות יקרא (תהלים קצו ד)], אם שמות למה בשם, אם בשם למה שמות, אלא כשהקב"ה מבקש (ט) הוא קורא לכולם כאחת, ובשם יקרא לכל אחד ואחד בשמו מיכאל וגבריאל, הוי לכולם בשם יקרא: ד"א לכולם בשם יקרא, הרי למעלה, מנין מלמטה, שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל וגו' :

[ג] (ט*) ואתו אהליאב בן אחיסמך [למטה דן] (שמות נח כג). שבה לו שבה לאביו שבה למשפחתו ושבה לשבטו שכך יצא ממנו, ושם אמו שלומית בת דברי (ויקרא כד יא), גנאי לו גנאי לאביו גנאי לאמו גנאי למשפחתו גנאי לשבטו שכך יצא ממנו, עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה (ישעיה ח), גנאי לו גנאי לאביו גנאי למשפחתו גנאי לשבטו שכך יצא ממנו, ובצלאל בן אורי בן חור [למטה יהודה] (שמות ט כג), שבה לו שבה לאביו שבה למשפחתו שבה לשבטו שכך יצא ממנו :

[ד] [ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור]. (י) מה צורך היה להורג להוציא כאן, אלא שנתן נפשו על הקב"ה, כיון שבקשו ישראל לעבוד ע"ז לא הניח להם, (יא) עמדו והרגו אותו, א"ל הקב"ה חייך שאני פורע לך, למה הדבר דומה למלך שמרדו לניגונתיו, עמד שר צבא שלו ונלחם בהם, אמר להם במלך אתם מורדים, עמדו עליו והרגוהו, בא המלך ואמר היכן הוא שר צבא שלי, אמרו לו הרגו אותו

הערות ותקונים

היה שמו של בצלאל משמן המזב, בתנחומא הנדפס איתא טוב שם משמן טוב שמו של בצלאל מבני אהרן שנמשחו בשמן המשחה, שצלאל הקב"ה מעיד עליו ראו קרא ה' בשם בצלאל ע"כ, וה"ל אף כי בני אהרן נמשחו בשמן המשחה לא זכו לפרסמן בשם מפי ה' כצלאל: (ו) זש"ה ואל מי תדמינו ואשוה, מובא בילקוט ישעיה רמז ע"ב בשם התנחומא, וכן מובא בשמ"ר ריש ויקהל, ונוגע מתנחומא כ"י בלפנינו, וכן נראה בנדפס אות ד', וכן נעתיק בכ"י מייקטן ונדפס בבית המדרש שם התחלת המאמר ולא הדפיס את סופו, ורשם כמו בנדפס עד מבין פתאים, ר"ל עד התחלת אות ו' המתחיל זש"ה פתח דברך יאיר מבין פתאים: (ז) בזכות מה הם עומדים, כ"ה הגירסא בילקוט ובנדפס, אבל בשמ"ר הגי' בזכות מי נבראו: (ח) כתיב לכולם בשם יקרא וכתוב אחד ואמר שמות, וכ"ה הגירסא בכ"י רומי וכ"י רח"ס, והכוונה אל הכתוב לכולם שמות יקרא, והוספתי כן בפנים, וכן הוא בנדפס ובשמ"ר, והמאמר נראה גם בכ"ר פמ"ר נמ"ר פ"א ספרי נשא פסקא מ"ב וילקוט ישעיה שם בשם התנחומא: (ט) הוא קורא לכולם כאחת, בנדפס אלא כשהקב"ה רוצה הוא קורא לכולם בשם אחד והם שמדים לפניו נלחד, ועיין בהרד"ל בשמ"ר שם: (ט*) ואתו אהליאב בן אחיסמך, פסוק הוא נפ' פקודי ל"ח כ"ג, וכן מובא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכן בנדפס ובשמ"ר, ולעתי ש הל"ג הכתוב הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן"פ' ויקהל לה (לד) או, נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן" (שמות לא ו), ובנדפס מתחיל מזכירין ומשכחים מזכירין ומשחקים, מזכירין ומשכחין ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן, וכן בשמ"ר שם אות ב' מתחיל ד"א ראו קרא בשם מוכרין ומניחין מדכרין ומשחקין, ונראה שחסר לפנינו בכ"י וכ"ל ראו קרא בשם מזכירין ומניחין ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן, וכן הוצא כן בילקוט ויקרא רמז ת"א בשם התנחומא, ועיין בו"ר פל"ב אות ה' ואתו ו'. ועיין אגדת שמואל פ"א: (י) מה צורך היה לחור להוציא כאן, וכן הוצא בילקוט שם בשם התנחומא וכן בכ"ר פמ"ר אות ב' מה ראה להוציא כאן חור, ובנדפס מה צורך לחזור להוציא כאן צ"ל מה צורך לחור להוציא כאן, וגם בדפוס מאלטובזה הגירסא כן מה צורך לחזור להוציא כאן, ונרשם שם מאת המדפיס, פ"י חור: (יא) עמדו והרגו אותו, עיין בתנחומא תלוא אות י', תלע לך שהרגו לחור, ששבעה שעלה משה לרר מה אמר להם הכה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם (שמות כד יד), כשירד אי אהה מואל שהוציא לחור לא נחיים ולא בנות, ומה ואמר ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת וגו', הוי שהרגו לחור, וטעני

הלגינות, א"ל המלך חייד אילו ממון נתת עלי הייתי פורע לך, עכשיו נפשך נתת עלי, חייד כל בנים שיש לך אני אנדלן בעולם, ואעשה אותן דוכסין (ואפרכסין) [ואפרכסין], כך חור נתן נפשו על הקב"ה במעשה העגל, א"ל הקב"ה חייד כל בניך אני אנדלן בעולם, ראו קרא ה' בשם וגו', וימלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת (שמות לא ב), ולא תאמר בצלאל עצמו, אלא כל מי שהיה עוסק במלאכת המשכן נתן בהם הקב"ה בינה חכמה ודעת, (יב) שנאמר ויעשו כל חכם לב וגו' (שם ו ט), ומכולם לא נתפרסם אלא בצלאל, שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל :

[ה] (יג) וכל השבח הזה כהיכן בא, משבטו של יהודה, [שנאמר] למשה יהודה, (יד) זש"ה או ראה ויספירה הכינה וגם הקרה, ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה (לוי כז ט), ר' אחא ורבתינו, רבותינו אומרים שתי פעמים היה אומר הדיבור בינו לבין עצמו, ואחר כך אומר לישראל, שנאמר אזראה ויספירה, הרי אחד, הכינה וגם הקרה, הרי שנים, ואחר כך ויאמר לאדם, ור' אחא אמר ד' פעמים, שנאמר ראה ויספירה הכינה וגם הקרה, הרי ד' פעמים, ממי אתה למד, מיוכבד ומרים, מה כתיב (ויקרא) [ויאמר] מלך מצרים למילדות (שמות א טו), מה אמר להן, וראיתן על האבנים (שם ש טו), למה עשה כן, אלא שהיו (שו) האימטרולגין אומרים דהן ביום הזה גואל של ישראל נולד, ואין אנו יודעים אם מצרי ואם לאו, באותה שעה כינס כל המצרים ואמר להם השאילו לי בניכם יום אחד, שנאמר כל הבן הילוד (שם ט ט), של ישראל אין כתיב כאן, אלא כל הבן, בין ישראל ובין מצרי, ותראינה המילדות, ומה פרע להן הקב"ה, ויעש להן בתים (שם ט ט ב), בתי כהונה ובתי לוי ומלכות, (שו) יוכבד נשלח כהונה ומלכות שכרה, משה ואהרן, ומה נשלח מרים שכרה, חכמה, שנאמר הן יראת ה' היא חכמה (לוי ט), העמיד ממנה בצלאל שהיה חכם, ואמלא אותו רוח אלהים :

[ו] (יז) ד"א ראו קרא ה' [וגו'] בחכמה בתבונה ובדעת. ראו חכמה [ותבונה ודעת] שנתתי בלבו, בשלשה דברים הללו נבראו שמים וארץ, שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, [ברעתו תהומות נבקעו] (משל י ט כ), ובג' דברים הללו נעשה המשכן, שנאמר ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת (שמות לא ג). ובג' דברים הללו נעשה בית המקדש, שנאמר בן אשה אלמנה וגו' וימלא את החכמה

הערות ותקונים

יז"ר פ"י אות נ': (יב) שנאמר ויעשו כל חכם לב, ויהר נכון להביא הכתוב וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה (שמות לו א) ונדפס גם בשמ"ר סיים ולא צנני אדם אלא הפילו צבחה וחיה, שנאמר חכמה ותבונה צבחה (שם) צבחה כתיב, (ר"ל אל תקרי צבחה אלא צבחה) שנתת חכמה באלם וצבחה, וגם צילקום ויקהל רמו ת"י"ל בשם התנחומא מנאל הוספה, ואלה חמרת צנני אדם אלא הפילו צבחה וחיה : (יג) וכל השבח הזה מהיכן בא משבטו של יהודה, על שיהי משבט יהודה שבט המלוכה, ונדפס נוסף ומהיכן זכה לכל דעה ובינה הזו, בזכותה של אמו, ובדפוס מהנסובה נוסף באתע"פ מרים. ובמדרש שמ"ר פמ"ח אות ד' הירשף ומהיכן זכה לכל החכמה הזאת צוהת מרים כו' ; מרים נעלה חכמה שהענידה בצלאל : (יד) זש"ה או ראה ויספירה, ר' אחא ורבתינו, כן הוא גם נדפס, אולם אין שייכות לזה הדרשה כאן, ובעל הילקום ויקהל רמו תי"ב הביא המאמר הזה בשם התנחומא, כי ה"יון התנחומא צרמו : שלפני מוסב גם על זה, השמיים כל המאמר הזה וגורם וכל השבח הזה מהיכן בא משבטו של יהודה זש"ה ויאמר לאדם ה' היא חכמה וכתוב ויתיראן המילדות את האלהים, ומה פרע להן הקב"ה, ויעש להם בתים, בת כהונה ומלכות כו', ומה נעלה מרים שכרה, חכמה, שנאמר ה' יראת ה' היא חכמה, העמיד ממנה בצלאל שהיה חכם שנאמר ואמלא אותו רוח אלהים ע"כ, וגם בעל שמ"ר שם אות ד' השמיים כל הדרשה על אז ראה ויספירה, והביא ג"כ וכל השבח הזה מנין לו משבט יהודה ומהיכן זכה לכל החכמה הזאת צוהת מרים כו' : (טו) האימטרולגין, פי' חוים כוכביים Astrolog וכו' רומי כשטות האמטרולגין, וגם צילקום שמות רמו קב"ל כשטות אימטרולגין, וכו"י רח"ס מובא לנכון האימטרולגין : (טז) יוכבד נעלה כהונה ומלכות שכרה משה ואהרן, מובא צילקום שמות רמו קב"ל בשם התנחומא, ומהפך שם הסדר פ"ש, וכו"ה ככ"י רומי וכו"י רח"ס וצילקום רמו תי"ב, אולם נדפס ובשמ"ר יוכבד נעלה כהונה ומלכות. ארכן כהן גדול, משה מלך, שנאמר ויהי גישרון מלך, ועיין מה שכתב הרש"ש שם : (יז) ד"א ראו כו', ראו חכמה שנתתי בלבו, כן הוא ככ"י רומי ורח"ס וצילקום רמו תי"ב. (יש להעיר צילקום שם רשמו המדפיסיים כשטות שמ"ר פמ"ח" כי הוא דברי התנחומא, וצילקום לא הביא את השמ"ר), והקנינו שג"ל ראו חכמה ותבונה

ואת התבונה ואת הדעת (מ"א ז יד), ואף לעוה"ב יבנה בהמ"ק בג' דברים הללו, (יח) [שנאמר בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים (מש"י ד ג ד)], הוי ואמלא ארתו וגו': ר"א ואמלא אותו. (יט) יהושע שבא משבטו של יוסף אף הוא מלא רוח חכמה, שנאמר בו ויהושע עבד נון מלא רוח חכמה (דברים ל"ט ט), ועתניאל בן קנז שהוא משבטו של יהודה מלא רוח אלהים, שנאמר (כ) ותהי עליו רוח (אלהים) [ה'] (שפטים ג י'), וכל זאת בזכות הברכה (כא) שבידך משה את השבט הזה, שנאמר וזאת ליהודה [ויאמר שמע ה' קול יהודה וגו'] (דברים לג י), (כב) אמר הקב"ה לישראל בעולם הזה היתה רוחי נותנת בכם חכמה, (כג) אבל לעולם הבא אני מורה אתכם, שנאמר ונתתי רוחי בכם והייתם (יחזקאל לז יד) :

[ז] ויעש בצלאל את הארון (שמות לו א). (כד) זש"ה פתח דבריד יאיר מבין פתיים (הפלים ק"ט קל), (כה) שאל ר' שמעון [בן יהוידק] את ר' שמואל בר (נחמיה) [נחמן] (כו) אתה בעל הגדה, אמור לי היאך ברא הקב"ה את העולם, א"ל הקב"ה כשבקש לבראות את העולם, (כז) נתעטף באורה וברא את עולמו, שנאמר עומה אור כשלמה (ש"ס ק"ג ז), אח"כ נוטף שמים כיריעה (ש"ס), לכך פתח דבריד יאיר וגו'. (כח) אמר ר' יהודה למה הדבר דומה, למלך (שהיה) [שביקש לבנות] לו פלמין ואותו מקום היה (של) חשך, מה עשה הדליק את הנרות, ואחר כך בנה פלמין, כך הקב"ה כשבנה העולם היה

הערות ותקונים

ותבונה ודעת, והמאמר נעשה כדפס אור ה', ושם מתחיל ראו מה עשה צלאל שנתן הקב"ה חכמה בלבו שנאמר ואמלא ארתו רוח אלהים נחכמה ובתבונה ובדעת, אולם כמו שהקתי יותר נכון, ובשמ"ר חסר ההתחלה, ומתחיל בג' דברים הללו נברא העולם, וכן כדפס הגירסא בלשנה דברים אלו נברא הקב"ה עולמו: (יח) שנאמר בחכמה יבנה וגו', כ"כ רומי חסר ג"כ הראיה מן הכתוב, ונרשע שם בלבו, ומלא לנכון ככ"י רח"ס ובנדפס ובשמ"ר (ובנדפס ובשמ"ר הגירסא לעמוד לבא במקום לעולם הבא) ולפני הילקום היה חסר ג"כ והוסף הוא (או המדפיסים) כתוב אחר שנאמר ונחה עליו [רוח ה'] רוח חכמה וזכיה [וגו'] רוח דעת וגו' (ישעיה יא ז), ויש להביא גם בילקום הכתוב שלפנינו: (יט) יהושע שבא משבטו של יוסף, עיין זכחים ג"ד יהושע דקאחי מאפרים: (כ) ותהי עליו רוח אלהים, וכן מוצא ככ"י רומי וכ"י רח"ס ובנדפס ובילקום, אולם בכתוב כתוב ותהי עליו רוח ה': (כא) שבידך משה את השבט הזה, בשמ"ר בשטוח את השבטים: (כב) אמר הקב"ה לישראל, כדפס נוסף מאמר גדול כדפוס מאנוטובה, ומלא שם גם זה המאמר, והגירסא שם כדפוס מאנוטובה, אמר הקב"ה בעולם הזה היתה רוחי נותנת בכם חכמה, ולעתיד אני נותן בכם חכמה ומחיה אתכם, שנאמר ונתתי רוחי בכם והייתם, אולם בדפוסים אחרים גם בשמ"ר הגירסא בעולם הזה היתה רוחי נותנת בכם חכמה, אבל לעתיד לבא רוחי מחיה אתכם שנאמר ונתתי רוחי בכם והייתם: (כג) אבל לעולם הבא אני מורה אתכם, וכן הוא ככ"י רומי וכ"י רח"ס, ועיין בהערה שלפניה: (כד) זש"ה פתח דבריד, מוצא בילקום ויקהל רמז תי"ד בשם התחומא, וחסר שם ההתחלה ומתחיל זש"ה פתח דבריד יאיר כשצדק הקב"ה לבנות את העולם נתעטף בצורה, והמאמר נמצא בתחומא כדפס אור ה' ובוספת דברים, הוא שהוסף המדפיס כדפוס מאנוטובה עד הוי פתח דבריד יאיר מבין פתאים (באלמנט אור ה'), והוספה היא משמ"ר פ"ג, ובעל שמ"ר בוודאי לקח דבריו מהילמנו הנאצל, כי המאמר הוא בבוספת דברים מאשר הוא לפנינו ככ"י: (כה) שאל ר' שמעון את ר' שמואל בר נחמיה, ככ"י רומי בשטוח שאל ר' ישמעאל את ר' שמואל בר נחמן, וככ"י רח"ס שאל ר' שמעון בן יהוידק את ר' שמואל בר נחמן, וכן בשמ"ר פ"ג. ובוספת התחומא כדפס (שהוסף המדפיס מאנוטובה) כתוב ג"כ שאל ר' שמעון בן יהוידק את ר' שמואל בר נחמן, וכן ככ"י מינכטן ונדפס בבית המדרש ח"ו לז ק"ד הגי' שאל ר' שמעון בן יהוידק את ר' שמואל בר נחמן, וכן חקתי בפנים, וכן שנה המאמר ככ"י פ"ג אור ה', וי"ר פ"ל אור ה', ש"ס מזמור ק"ד, וגם שם הגירסא ר' שמעון בן יהוידק שאל לרבי שמואל בר נחמן. ולפני המאמר שלפנינו שאל ר' שמעון בן יהוידק נמצא בשמ"ר ונעתק אחר כך אל הוך התחומא כדפס שהוסף המדפיס כדפוס מאנוטובה מאמר אחד בשברא הקב"ה עולמו היה כולו מים נמים, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר האור נברא תחלה ולא"כ העולם (בתחומא שם בשטוח החשך נברא תחלה וז"ל האור) משל למלך שביקש לבנות פלמין, והיה המקום אפל, מה עשה, הדיק נרות ופניסן לידע היאך הוא עובע דימוסוס [ז"ל המלוסוס] כך האור נברא תחלה (המדפיס) בתחומא השמים (מש"ל), ור' נחמיה אמר העולם נברא תחלה משל למלך כו'. (המשל השמים מהתחומא), ונראה גם ככ"י פ"ג ע"ש ועיין תמיד דף לב: (כו) אתה בעל הגדה, ככ"י וי"ר וסו"מ מסני ששמעתי עליך שאתה בעל אנדה: (כז) נתעטף בצורה, עיין ככ"י וי"ר ש"ס שמ"ר שם: (כח) אמר ר' יהודה למה הדבר דומה, עיין בהערה כ"ד מה שהבאתי נוסחת השמ"ר

כלו חשך, מה עשה נתעמף באורה ובראו, היו פתח דבריך יאיר וגו', מן הקב"ה למדו הצדיקים שיהו מתחילים באורה; כשאמר לו הקב"ה ועשו לי סקדש (שמות כ"ח), אמר משה לבצאל שיעשה משכן, (כ"ט) מה פתח תחילה, מלאכת הארון, ויעש בצלאל את הארון:

[ח] [ויעש בצלאל את הארון]. (ל) וז"ה תן לחכם ויתכם עוד [הודע לצדוק ויוסף לקח] (משנ"ט פ"ט), מדבר בנה כשעשה את התבה, א"ל הקב"ה מכל הבהמה השווררה [תקח לך שבעה שבעה וגו'] [גנאשית ז' כ'], כשיצא קירב מן השווררה, אמר לא ריבה הקב"ה בהמה שווררה, אלא כדי שאקרב ממנה, הוי תן לחכם וגו' זה נח: (לא) ד"א תן לחכם וגו', זה היה משה, כשנתן לו הקב"ה את התורה, היה הולך ומלמדה לישראל, והיה משביח את דבריו: (לב) ד"א תן לחכם וגו', זה בצלאל, בשעה שאמר לו משה לבצאל עשה משכן, אמר בצלאל למה הוא המשכן, אמר לו להשרות שכניו בתוכו וללמד לישראל תורה, אמר בצלאל והיכן התורה נתונה, אמר לו כשאנו עושים משכן נעשה ארון, והוא התחיל בארון, שנאמר ויעש בצלאל את הארון וגו': [ט] [ויעש בצלאל את הארון עצי שמים]. (לג) אמר (ר') ירמיה כי אעלה ארוכה לך ומסכותיך ארפאך וגו' [ירמיה ל"ו י'), מלך בשר ודם מכה (לד) באיומל ומרפא ברפיה, אבל הקב"ה אינו כן, בדבר שמכה בו מרפא, שנאמר ויבואו מרתה [ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם] [שמות פ"ו כ"ג], אמר ר' לוי למה כי מרים הם, הדרור היה מר במעשיו, ויזעק אל ה' [ויורדו ה' עץ] [שם ס"ג כ"ה], (לה) נתן לו הקב"ה עץ מר, ונתן לתוך מר, ויטתקו המים (ס"ג), הוי ומסכותיך ארפאך, אף ישראל כשחטאו בשמים, אמר להם הקב"ה (לו) חייכם במה שתחטאתם בו אתם מתרפאים, ויעש בצלאל את הארון [עצי שמים]:

[י] [אמרו רבותינו] מה כתיב למעלה מן הענין, ויעש את הפרוכת וגו' [שמות לו ל"ה], (לז) [אמרו רבותינו] פרוכת עוביה טפח (לח) ועל שבעים ושנים גזירים היתה

הערות ותקונים

השם"ר הטוב מן ז"ר ריש פ"ג: (בב"ב) מה פתח תחלה מלאכת הארון, ויעש זללאל את הארון, וכן מובא בתנחומא הנדפס בלוח ו' שהוסף המדפיס דפוס מאנגטובה, אולם בשם"ר הגירסא פתח בלרון שנאמר ועשו ארון עצי שקיים (שמות כ"ה י') ועיין מה שכתב בזה הרב מהר"ו צפירשו למדרש שם"ר שם ס' א' וס' ז' ע"ג: (ל) זש"ה מובא בתנחומא לוח'ו, וזה לא הוסיף המדפיס ממאנגטובה, וכן הוא בשם"ר פ"ג לוח' ז', ובשם"ר נוסף ובי י"א מן התיבה מה כתיב ויבן נח מונח לה', מהו ויבן נחזקן, וזה הוסיף מן ז"ר ס"ג לוח' ס': (לא) ד"א זה משה, זה ליהא גנדלפס, ובשם"ר פ"ג לוח' ז' שם מובא גירסא אחרת ד"א תן לחכם ויתכם עוד זה משה, שנאמר עיר גבורים עלה חכם (משנ"ט כ"ג) שהיה למד תורה מפי הגבורה וזה אמר לישראל ומטיבן, והוא מוסיף להם חיים הוי תן לחכם ויתכם עוד: (לב) ד"א זה זללאל, מובא בילקוט רמז תי"ד בס' בתנחומא, וכן הוא בשם"ר פ"ג לוח' ז' בקל"ט שייטיס, ובתנחומא הנדפס סוף לוח'ו הוסיף המדפיס מדפוס מאנגטובה התאמר הזה מתנחומא כ"י שלפינו, ועיין ברכות כ"ה ע"א ובחדושי הרש"ש במדרש שם"ר שם: (לג) אמר ר' ירמיה, וכן הוא בכ"י רח"ס ובכ"י מייכטן (בית המדרש ח"ו ל"ד ל"ט), וז"ל אמר ירמיה או ירמיה אמר, ובכ"י רומי הגירסא כנונה כחוב צירמיה כי אמלה ארוכה וגו', לכן הסגרתו בפנים מלת "ר", והמאמר נשנה גם בשם"ר פ"ג לוח' ג', ושם הגירסא ד"א ויעש זללאל הה"ד כי אמלה ארוכה לך, גם מתחיל שם אין מותיו של הקב"ה כמדת צמר ודם מדת צמר ודם שואו מנה בזליומל ומרפא פרוכתי, ועיין שם"ר פ"ג וי"ד ס"פ י"ח: (לד) איומל, הוא מלה יונית וערבית, והערב הער וסבין קטן, עיין ערוך השלם ערך איומל: (לה) נתן לו הקב"ה עץ מר, בשם"ר שם נוסף ומה היה יש איומרים ז"ת כו', וכן הוא בשם"ר פ"ג וי"ד ס"פ פ"ג וי"ד ס"פ י"ח: (לו) חייכם במה שתחטאתם בו אתם מתרפאים, אמר משה לישראל ויעש בצלאל את הארון עצי שמים, גם נאמל שם לפני זה הכתוב דברים: (לז) אמרו רבותינו, וז"ה בכ"י רח"ס ובכ"י רומי, ובזמנת נשטמו המלות, אמרו רבותינו, ממוכן שנתם, ומקומה לפני המלות פרוכת עוביה טפח כמי שתקתי וגמלל לנכון בשם"ר פ"ג לוח' ד' ומתחיל שם מה כתיב למעלה מן הענין ויעש את הפרוכת, ושם רבותינו פרוכת היה עוביה טפח, והוא במשנה שקלים פ"ח מ"ה והמדרש כ"ט ע"ג חולין דף ק"ג ע"ב, ושם איתא רש"י אמר משום ר' שמעון הבבלי, ושם מדרש בפרוכת של אולם שהיה ארבו רבנעם ורחטו עשרים, אף פרוכת של היכל היה ארבו כ' אמה ורחטו עשר, ושל משכן היה ארבו עשר ורחטו עשר, והובא כאן בדרך אגב שהזכיר הפרוכת, ללמדנו שגם מעשה פרוכת של משכן היה כמעשה פרוכת של בית המקדש, כן כתב מהר"ו, ועיין במ"ב: (לח) ועל שבעים ושנים גזירים היתה

נארת, ועל כל ניטה ונימה כ"ד חומין, ארכה מ' אמה, ורחבה כ' אמה, (למ) ולא היה בה קשר, (מ) [ושתיים עושין כל שנה ושנה, וש' כהנים מטבילין אותה], (מא) וכיצד היו מטבילין אותה, כל הכהנים היו עולים ומטבילים אותה, ועולים ושוטחים אותה בחיל, ומשעשה משה את הפרוכת שהיתה נתונה בפני הארון, אחר כך אמר לבצלאל שיעשה את הארון: (מב) את מוצא כל מה שהיה במשכן על הסדר היה עשוי, (מג) תחילה עשה את הקרשים וחיברם, ואחר כך עשה יריעות שיהא פורש עליהם, שנאמר ועשית יריעות עינים (שמות טו ז), ואחר כך עשה פרוכת שהיתה נתונה בפני הארון, ואחר כך עשה הארון, ואחר כך עשה כפורת והב על הארון, (מד) אמר ר' אלעזר בר' יוסי אני ראיתו ברומי והיו עליה כמה פיפי דמים, שאלתי אותם (מה) מה הדם הזה שעל הכפורת, אמרו (מו) מדם יום הכפורים שהיה כהן גדול נכנס ומה, למה נקרא שמה כפורת, שהיה מכפר עונותיהם של ישראל, ואחר כך עשה את השלחן שהיה לחם הפנים עליו, (מז) ואחר כך עשה את המנורה שהיה מאירה למעלה מן השלחן, הוי (מח) כמכסים של מלכים עשה אותה, לפיכך ויעש בצלאל: [יא] [ויעש בצלאל], (מט) וכי בצלאל לעצמו עשה, (נ) שכל פעם ופעם הוא אומר ויעש בצלאל, אלא על ידי ששם נפשו הרבה על מלאכת המשכן, לפיכך לא קיפח הקב"ה שכרו, והוא מפרסמו בכל פעם ויעש בצלאל, אף כיוצא בו אך יונהן (נא) בן עשאל ויחיה בן תקוה עמדו על זאת [ומשלם ושבתי הלוי עזרום] (עזרא י טו), (נב) הכתוב פרסמו ששם יונהן נפשו, אף כאן ויעש בצלאל: (נג) אמר הקב"ה עשיתם

הערות ותקונים

סס, וככ"י רומי וככ"י רח"ס וכן בחולין ובתמיד הגירסא ניריס, ובשקלים הגי' נימן, ולפני בעל הערוך היחה הגי' נס בשקלים ניריס: (למ) ולא היה זה קשר, זה אינו נלשון המשנה: (מ) ושתיים עושין כל שנה ושנה וש' כהנים מטבילין אותה, הוספתו כמו שהוא בכ"י רומי וכ"י רח"ס ובכ"י מינעטן נדפס בבית המדרש שס 105 ובשמ"ר שס ובמ"ר פ"ד אות י"ד, וכן הוא במשנה שקלים ובתמיד שס, ובחולין ומספר שלש מאות: תחמא קתני, עיין בחולין שס ובמ"ר. ובכ"י רח"ס ובכ"י מינעטן נדפס ושני כהנים מטבילין אותה, טעה המעתיק כי עשה מן אות ש' מלת "שני". וכן בכ"י רומי היה כתוב ושני כהנים, ואחר כך הלך המעתיק ובי' כהנים, ובשמ"ר הביא כמו שהוא במקומות שרשמתי וש' כהנים, או אולי נכון הגי' שבכ"י רח"ס וכ"י מינעטן וכ"י רומי שגורסים ושני כהנים: (מא) ויצד היו מטבילין אותה כל הכהנים היו עולים כו'. וכל"ה בכ"י רומי ורח"ס ומינעטן (בית המדרש שס), ובשמ"ר הביא המדרש כך, והכהנים יורדין ומטבילין אותה בחוץ ושוחקין אותה על גבי החיל, עיין במ"ר: (מב) את מוצא, מוצא בשמ"ר שס, וכן נדפס אות י', ובנדפס הוא הוספה מן המדפיס לפוס מאנצווה: (מג) תחלה עשה את הקרשים, עיין בחזקוני הרש"ס ובפי' מהר"ז וביפ"ת ובמ"כ שס: (מד) אמר ר' אלעזר בר' יוסי, וימלא ל"ה מעילה י"ז: (מה) מה הדם הזה שעל הכפורת, וכן נדפס אני ראיתי את הכפורת ברומי כו' מה הדם הזה על הכפורת, אולם בשמ"ר שס הגי' אני ראיתי את הפרוכת ברומי, וכתב היפ"ת בהתחומא הגירסא את הכפורת ופעת הוא, דכפורת ודאי נגנו עם הארון, ונס רש"י ותוס' בפרק קדשי מוצח פירשו בנגמרא אני ראיתי על הפרוכת: (מו) מדם יום הכפורים, עיין קה"ר פ"ה פ"ח: (מז) ואחר כך עשה את המנורה, שיהיה מאירה למעלה מן השלחן, בכ"י רומי וכ"י רח"ס ואח"כ עשה את המנורה ששהא מאירה למעלה מן השלחן, ובנדפס ששהא מאירה על השלחן, ובשמ"ר שיהיה למעלה מן השלחן, וכתב הרד"ל אין לפרש שיהיה עומדת על השלחן שהרי ע"כ היתה עומדת לנוכח השלחן, אלא שהורה במעלה יותר מהשלחן קאמר דשלחן רמו לעמוד ומנורה רמו לתכמה, והרש"ס כתב המנורה שיהיה למעלה מן השלחן, כי השלחן נבנה אמה וחצי והמנורה נבנה אמה ורבע כדאיתא במנחות כ"ח ע"ב, אמנם אין זה טעם מספיק על איחוד עשייתם מן הארון, ובתחומא הגי' שההא מאירה על השלחן עכ"ל: (מח) כמכסים, מלה ידועה, ופירושה כסדר: (מט) וכי נללל לעמוד עשה, מוצא בשמ"ר ובנדפס אות י' והיא הוספה מן המדפיס ממנצווה: (נ) שכל פעם ופעם, כן הוא נס בנדפס, ובשמ"ר הגי' שבכל דבר ודבר הוא אומר ויעש בלללל, והנה לא כתוב אלא פעם אחת אלל הארון, רק כל מקום שכתוב ויעש פהם הייט בלללל, עיין פי' מהר"ז שמ"ר פ"כ סוף אות א' ועיין גם בחזקוני הרש"ס שס אות ז': (נא) בן עשאל, בקרא בן עשהאל, ובכ"י רומי ובכ"י רח"ס הגירסא יונהן בן שאל: (נב) הכתוב פרסמו ששם יונהן נפשו, בשמ"ר כתוב אלא יונהן נתן נפשו על שנתן הדבר הרבה ולפי' שאלו ויטעוהו העלה ששם יונהן נפשו, וכן עשה שם המעשה, אבל יונהן על ידי שנתן נפשו הרבה פרסמו הכתוב, ובנדפס הגירסא יונהן נתן נפשו וצאו אליו ועזרו אותו אבל פרסמו הכתוב תחלה על שנתן נפשו הרבה, והמ"כ כתב נראה שגם יחזירו נתן נפשו כמו יונהן אלא מפני שיונתן כתוב ראשונה נקמיה: (נג) אמר הקב"ה עשיתם לי יריעות עינים, כתב היפ"ת יתכן כדי לסיים בדברי יחמא הביא

לי וירעו עוים לאוהל על המשכן, כשיצאתם מצרים הבאתי ענן והיה סנין עליכם, אעפ"י שאתם פורעים לי, אני פורע לכם לעולם הבא, שנאמר וברא ה' על כל סוכן הר ציון ועל מקראיה ענן יזמם (ישעיה ד ט), עשיתם לפני כפורת, (נד) אני מכפר לכם על כל עונותיכם, שנאמר בכפרי לך וגו' (יחזקאל טו ט), (נה) עשיתם לפני ארון, חייכם שאני מאיר לכם, שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה וגו' (ישעיה ל ט), ואומר אור ורוע לצדיק וגו' (תהלים צו ה): חסלת פרשת ויקהל

פרשת פקודי

[א] אלה פקודי המשכן וגו' (שמות לח כה). (א) זש"ה איש אמונות (ורוב) [רב] ברכות [ואין להעשיר לא ינקח] (משלי כח ט), (ב) את מוציא כל מי שהוא נאמן, הקב"ה סביא ברכות על ידיו, ובי שאינו נאמן ואין להעשיר לא ינקח: ד"א איש אמונות. זה היה משה (ג) על כל הדברים שנעשו זכר עליהם, והיו מתברכות על ידיו, למה שהוא נאמן. ואין להעשיר, (ד) זה קרה שהיה לוי וביקש עוד ליטול כהונה גדולה: ד"א איש אמונות רב ברכות, (ה) זה משה שנעשה גובר לעצמו, ואעפ"י שהיה גובר לעצמו, היה קרא לאחרים ומחשב על ידהם, שנאמר אלה פקודי המשכן: [ב] [אלה פקודי המשכן], (ו) זש"ה ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים (מ"ג י טו), זה דורו של יואש המלך, שהיו עושין באמונה, (ז) שגו רבותינו מי שהיה נכנס לתרום הלשכה,

הערות ותקונים

הביא המדרש הדרש הזה בטופו אע"פ שאין זה ענין לדרשות הכתובים וכו' לך המדרש נכמה מקומות ובתנחומא הדרשם בא הדרש הזה בלופן אחר ויותר באריכות, ע"ש: (נד) אני מכפר לכם על כל עוונותיכם שנאמר בכפרי לך, וכן הוא בנדרסם, ובשמ"ר חסר הדרשה מן הכתוב: (נה) עשיתם לפני ארון, בנדרסם (מכאן הוא גם בנדרסם קאטשעאניסאל ודפוס ווייליא) עשיתם לפני ארון ש"ל ממנו אור לעולם הזה, חייכם אני מאיר עליכם לעולם הבא שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה וגו', וכן הוא אומר קומי אורי כי בא אורך, אמר הקב"ה על כל הדברים והמלות שעשיתם אני פורע לכם לעולם הבא, ובזכות הארון שעשיתם שהתורה נתונה לתוכו לפיכך אני מאיר לכם ואני מטיב לכם הטובה האפורה לנדיקים, שנאמר מה רב טובך אשר לפנת ייראוך פעלת לחוסים כל ענד בני אדם, וכן הוא אומר אור ורוע לצדיק ולישרי לב שמחה, ע"כ, ובעל המסדר השמ"ר הביא זה הדרש בסגנון אחר ובהוספת דברים, עשיתם שלחן אני מניל אתכם מן הערוכה והערך לפיכך שולחן לעתיד לבא, עשיתם לפני מזבח אני מאיר לכם שבשמים לעולם הבא שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבשמים, עשיתם לפני ארון שהתורה ניתנה בתוכו, אתן לכם שכר טוב שאין צו הפסק, שנאמר מה רב טובך אשר לפנת ייראוך:

(א) זש"ה איש אמונות, מרוב בילקוט רמז חי"ד ריש פקודי בשם התנחומא, וילקוט משני רמז תתקס"ב, וכן מובא בשמ"ר ריש פקודי, והמסדר הניג בראש, "כך פתח ר' תנחומא בר אבא" וכונתו אל התנחומא כ"י שלפניו, שכן פתח בעל התנחומא, ובתנחומא הדרסם אות ה' טפף המאמר הזה מאת המדפיס דפוס מאנטובה, ורשם על אות ד', "קקן חדש מלא ישן": (ב) את מולא, כן הוא גם בשמ"ר, ובתנחומא הדרסם שם שהוסף המדפיס דפוס מאנטובה השמים זה עד ד"א זה היה משה, ובכ"י מיינקה נדרסם בזית המדרש ח"י נד 116 מולא רק התחלה והשאר השמים ורשם, "כמו בנדרסם" ובאמת בנדרסם הוא הספת המדפיס ממאנטובה, ובכ"י שם הוא לפניו בכ"י: (ג) על כל הדברים שנעשו זכר עליהם, וכו"ה בכ"י רומי ובכ"י רח"ס, אולם בשמ"ר בניו שכל הדברים שהיה גובר עליהם היו מתברכות על ידו, ובילקוט על כל המדפיס ממאנטובה זה משה שנעשה גובר על המשכן וכל הדברים היו מתברכות על ידו, ובילקוט על כל הדברים שנעשה גובר עליהם היו מתברכות על ידו, וגראה שכל"ל כאן על כל הדברים שנעשה גובר עליהם היו טו, ומן מלת גובר נגשית גובר: (ד) זה קרה שהיה לוי וביקש עוד ליטול כהונה גדולה, אף שהיה לוי ביקש כהונה ולהקפיד קצורת שמעשרת, עיין יומא כ"ז ע"א: (ה) זה משה שנעשה גובר לעצמו כו', בשמ"ר מולא המאמר הלזה בהרצחה דברים, זה משה שנעשה גובר על מלכת המשכן, שגו רבותינו אין ממנין שרות על הגבור בממון פחות משיס, והרי את מולא שהיה משה גובר לעצמו וכאן אתה אומר אין ממנין פחות משיס, אלא הע"פ שהיה משה גובר לעצמו הוא קרא לאחרים ומחשב על ידהם, שנאמר אלה פקודי המשכן, אשר פקד משה אין כתיב כאן אלא אשר פקד על פי משה על ידי משה ביד איתמר, ועיין בתנחומא הדרסם שהמדפיס דפוס מאנטובה הביא בקצת שיטתו: (ו) זש"ה ולא יחשבו, עיין בשמ"ר במ"ב ובתהומי סדר"ל והדומי הרס"ש ובפי' מהר"ל: (ז) שגו רבותינו, שג"לס פ"ג מ"ב, ימנות ק"ב ע"כ: